

ADAM EBERHARDT

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0009-0003-4413-5193

a.eberhardt3@uw.edu.pl

Mongolia w polityce zagranicznej Rosji. W cieniu asymetrii rosyjsko-chińskiej

**Mongolia in Russia's Foreign Policy:
In the Shadow of Sino-Russian Asymmetry**

Słowa kluczowe:

Rosja, Mongolia, Chiny,
relacje chińsko-rosyjskie,
asymetria, państwo
buforowe, infrastruktura,
surowce krytyczne

Keywords:

Russia, Mongolia, China,
China-Russia relations,
asymmetry, buffer state,
infrastructure, critical
raw materials

Mongolia in Russia's Foreign Policy: In the Shadow of Sino-Russian Asymmetry

Artykuł analizuje miejsce Mongolii w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej w warunkach narastającej asymetrii rosyjsko-chińskiej. Postawiono w nim tezę, że znaczenie Ułan Bator dla Moskwy wynikało głównie z jego funkcji w układzie relacji z Pekinem, a nie z autonomicznej wagi gospodarczej czy militarnej. Tekst omawia historyczne uwarunkowania rosyjskiej dominacji nad Mongolią (od funkcji bufora po wysunięty bastion w okresie rozłamu sowiecko-chińskiego), następnie konsekwencje rozpadu ZSRS i spadek zainteresowania Moskwy tym regionem po 1991 r. Kolejna część pokazuje strukturalną dominację Chin w handlu, transzycie i inwestycjach w Mongolii oraz wynikającą z tego podatność Ułan Bator na naciski ekonomiczne Pekinu. Na tym tle autor ocenia, jak Rosja próbuje utrzymać swoją polityczną obecność: poprzez formaty trójstronne, selektywne projekty infrastrukturalne i energetyczne oraz kapitał symboliczny.

Mongolia in Russia's Foreign Policy: In the Shadow of Sino-Russian Asymmetry

The article explores Mongolia's role in Russia's foreign policy under growing Sino-Russian asymmetry. It argues that for Moscow, Ulaanbaatar's importance has been largely shaped by its place in the broader Russia-China relationship rather than by Mongolia's independent economic or military weight. The study first outlines the historical foundations of Russian and Soviet dominance, from Mongolia's buffer function to its role as a forward strategic bastion during the Sino-Soviet split. It then traces the post-1991 downgrading of Mongolia in Russian priorities as troops, subsidies, and leverage receded. The next section documents China's structural predominance in Mongolia's trade, transit routes, and infrastructure-oriented investment, which increases Ulaanbaatar's exposure to Chinese economic pressure. Against this background, the article assesses Russia's current tools for maintaining political relevance – triangular formats, selective infrastructure and energy projects, and symbolic capital – while adapting to China's superior capabilities.

Mongolia rzadko zajmuje centralne miejsce w badaniach nad dynamiką stosunków międzynarodowych w Azji Wschodniej. Położenie między Rosją a Chinami czyni ją jednak użytecznym punktem obserwacji zmian regionalnego układu sił. Przypadek ten pozwala szczególnie dobrze uchwycić konsekwencje rosnącej różnicy potencjałów sąsiednich mocarstw. Niekorzystna dla Rosji asymetria, przejawiająca się choćby ośmiokrotnie większym potencjałem gospodarczym Chin¹, bywa maskowana przez intensywny dialog dwustronny oraz zbieżność w najważniejszych kwestiach polityki globalnej. Przykład Mongolii pozwala jednak spojrzeć na tę nierównowagę w kontekście regionalnym: w sferze handlu, infrastruktury i projektów surowcowo-energetycznych, gdzie dominacja Pekinu jest trudna do ukrycia, a pole manewru Moskwy wyraźnie się kurczy.

Przedmiotem niniejszego artykułu nie są relacje rosyjsko-chińskie ani narastające dysproporcje potencjałów między tymi państwami. Zagadnienia te były wielokrotnie poddawane pogłębionej analizie w literaturze przedmiotu². Tekst koncentruje się natomiast na polityce Rosji wobec Mongolii – byłego satelity ZSRS, który jeszcze 35 lat temu był ściśle związany z Moskwą społecznie, politycznie i gospodarczo, a w wielu wymiarach wręcz od niej zależny. Artykuł stawia pytanie, w jakim stopniu czynnik chiński – a precyzyjniej: pogłębiająca się asymetria w relacjach rosyjsko-chińskich – wpływa na politykę Moskwy wobec Ułan Bator i na realny zakres rosyjskich wpływów w Mongolii. By uzyskać odpowiedź, dokonano tu analizy trzech powiązanych wymiarów: zmian w strukturze relacji gospodarczych Mongolii, ewolucji projektów infrastrukturalnych i tranzytowych w regionie oraz form instytucjonalnej współpracy rosyjsko-chińsko-mongolskiej.

- 1 Źródło danych: *World Economic Outlook (October 2025)*, „International Monetary Fund” [online, dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO>>.
- 2 Szerzej zob.: M. Lubina, *Niedźwiedź w cieniu smoka. Rosja–Chiny 1991–2014*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2014; B. Lo, *Axis of Convenience. Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, Royal Institute of International Affairs, London 2008; M. Kaczmarek, *Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order*, Routledge, London–New York 2015; J. L. Wilson, *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the Post-Soviet Era*, Routledge, London–New York 2015; A. Lukin, *The Bear Watches the Dragon: Russia's Perceptions of China and the Evolution of Russian-Chinese Relations since the Eighteenth Century*, Routledge, Armonk 2003.

Artykuł stawia tezę, że w ostatnich dekadach znaczenie Mongolii dla Rosji wynikało przede wszystkim z jej miejsca w szerszym układzie relacji rosyjsko-chińskich, a nie z autonomicznej wartości gospodarczej czy militarnej. Teza ta weryfikowana jest poprzez analizę zmian w polityce Moskwy wobec Ułan Bator w kolejnych fazach ewolucji regionalnego układu sił i pogłębiania się przewagi Pekinu. W tym ujęciu Mongolia jest nie tyle odrębnym kierunkiem rosyjskiej polityki, ile wrażliwym wskaźnikiem tego, jak Moskwa dostosowuje swoje ambicje i instrumenty do realiów narzuconych przez asymetrię względem Pekinu.

Ramy analityczne tekstu odwołują się do realistycznych interpretacji stosunków międzynarodowych, w których analizuje się funkcjonowanie małych państw między dwoma asymetrycznymi mocarstwami. W takim położeniu pole manewru Ułan Bator wyznaczają nie tylko relacje dwustronne z Rosją i Chinami, lecz także dynamika stosunków między nimi. Mongolia nie jest jednak wyłącznie przedmiotem oddziaływań: może dywersyfikować partnerów i ograniczać zależność od sąsiadów, m.in. poprzez angażowanie aktorów zewnętrznych. W literaturze podejście to bywa określane terminem *hedging*, oznaczającym łączenie selektywnej polityki dostosowania z ostrożnym równoważeniem³.

W kolejnych częściach tekstu analizie poddano historyczne uwarunkowania rosyjskiej dominacji w Mongolii, zmiany po zakończeniu zimnej wojny, rosnącą dominację Chin w mongolskiej gospodarce, a także instrumenty, za pomocą których Rosja stara się utrzymać wpływy polityczne w Ułan Bator w warunkach narastającej asymetrii rosyjsko-chińskiej.

Kontekst historyczny – Mongolia jako przestrzeń rosyjskiej dominacji

Historycznie Mongolia miała znacznie silniejsze związki z Chinami niż z Rosją. Zarazem jednak relacje z Państwem Środka przez stulecia nie układały się w prosty schemat stałej zależności. Bywały okresy, gdy to Mongołowie narzucali Chinom własny porządek, a także gdy oba podmioty funkcjonowały obok siebie, połączone więzami handlowymi i rywa-

3 Szerzej zob. P. Hlavacek, D. Sanc, *Mongolian Hedging Strategy*, „Journal of Asian Security and International Affairs” 2022, vol. 9, issue 2.

lizujące w cyklicznych konfliktach⁴. Trwałe włączenie Mongolii w chińską orbitę polityczną nastąpiło w drugiej połowie XVII w. i utrzymało się do początku XX. Kryzys chińskiego państwa stworzył warunki, wskutek których Mongolia mogła ogłosić w 1911 r. niepodległość, a Rosja była w stanie podjąć działania na rzecz wzmocnienia tam swojej obecności z intencją ograniczenia możliwości odbudowy wpływów przez Pekin⁵.

Na początku XX w. Mongolia była dla Rosji przede wszystkim narzędziem zarządzania relacjami z Chinami, a nie obiektem zainteresowania samym w sobie. Działania Moskwy miały na celu odsunięcie granicy państwa od Syberii i stworzenie pasa przejściowego między Rosją a Chinami. Dlatego też rosyjskie wpływy rozwijały się poprzez protekcję i powiązania gospodarcze, a nie pełną aneksję, jak w przypadku Kaukazu czy chanatów Azji Środkowej w XIX w. Władze na Kremlu dążyły do przekształcenia mongolskich ziem w obszar pośredni, zależny politycznie od Rosji, ale zachowujący odrębność państwową⁶. W kategoriach realistycznych Mongolia pełniła zatem rolę państwa buforowego, a jej przypadek pokazuje częstą dla relacji asymetrycznych sytuację, w której słabszy partner zachowuje formalną odrębność, lecz jego bezpieczeństwo i instytucje zostają wpięte w system patrona.

Lata po ogłoszeniu niepodległości Mongolii były czasem niestabilności politycznej, w tym ponownego wtargnięcia Chin w 1919 r. Dopiero interwencja bolszewików w 1921 r. doprowadziła do faktycznego oderwania kraju od Państwa Środka i zinstytucjonalizowała oraz utrwaliła tam rosyjskie wpływy⁷. Celem Moskwy pozostawało utrzymanie stepowego bufora i trwałe ograniczenie możliwości powrotu Pekinu do roli suwerena w regionie. Różnica względem lat poprzednich polegała na charakterze kontroli: zamiast doraźnych instrumentów nacisku pojawił się reżim zależny politycznie, oparty na sowieckich gwarancjach. W ten sposób Mongolia została

4 B. Baabar, *Dzieje Mongolii*, Wydawnictwo Akademickie „Dialog”, Warszawa 2005, s. 143–244.

5 Tamże, s. 176–181.

6 M. Dillon, *Mongolia. A Political History of the Land and Its People*, I. B. Tauris, [b.m.w.] 2020, s. 43–56.

7 В. Б. Базаров, *Российская политика в отношении Монголии в начале XX в.*, „Власть” 2017, № 9.

wyjęta spod chińskiego oddziaływania politycznego i osadzona w strefie wpływów Moskwy, formalnie zachowując niepodległość⁸.

W okresie zimnej wojny, zanim doszło do otwartego rozłamu sowiecko-chińskiego, Mongolia miała pełnić rolę bufora, który utrwala bezpieczną głębię operacyjną na południowej flance Syberii i odsuwa ewentualne napięcia od Związku Sowieckiego. Była więc ubezpieczeniem na wypadek zmiany układu sił w regionie – narzędziem kontroli przestrzeni między ZSRS a Chinami, które stabilizowało sytuację niezależnie od chwilowych wahań w relacjach Moskwy z Pekinem.

Sytuacja ewoluowała wraz z narastaniem napięć sowiecko-chińskich w latach sześćdziesiątych XX w. Mongolia przestała wówczas pełnić jedynie funkcję bufora, a zaczęła odgrywać rolę wysuniętego bastionu strategicznego ZSRS, który zabezpieczał południową flankę imperium w warunkach konfrontacji z Pekinem⁹. Obecność wojsk sowieckich (w szczytowym momencie ok. 70 tys. żołnierzy), prawdopodobne rozmieszczenie sowieckiej broni jądrowej¹⁰, rozbudowa infrastruktury wojskowej i logistycznej oraz integracja systemów bezpieczeństwa obu państw (obejmująca m.in. wspólne planowanie operacyjne, obecność doradców wojskowych oraz podporządkowanie mongolskich sił zbrojnych sowieckiej doktrynie i systemowi dowodzenia) uczyniły z Mongolii jeden z kluczowych punktów sowieckiej architektury odstraszenia wobec Chin. Choć formalnie zachowała odrębną państwowość, w praktyce funkcjonowała jako satelita ZSRS – z gospodarką, elitami i systemem instytucjonalnym silniej sprzężonym z Moskwą niż państwa Europy Środkowej po 1945 r. Mongolia bywała wręcz określana jako nieformalna szesnasta republika sowiecka¹¹.

8 B. Baabar, *Dzieje...*, s. 301 i n.; C. R. Bawden, *The Modern History of Mongolia*, Routledge, London–New York 2009; A. Campi, *Mongolia's Foreign Policy. Navigating a Changing World*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 2019, s. 9–16.

9 Szerzej zob. S. Yigit, *Mongolia's Historic Relations with Its Largest Neighbour: Russia*, „Electronic Journal of Social and Strategic Studies” 2021, vol. 2, special issue 4.

10 N. Tuya, *Mongolia's Nuclear-Weapon-Free Status: Recognition vs. Institutionalization*, „Brookings” [online], 31 VIII 2012 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.brookings.edu/articles/mongolias-nuclear-weapon-free-status-recognition-vs-institutionalization/>>.

11 Szerzej zob.: A. V. Mikhalev, *Soviet Experts in Mongolia: Between International Mission and Colonial Practices*, „Sensus Historiae” 2016, vol. 10, [No.] 1; P. Goble, *Mongolia Rapidly Moving Out of Russian World, Raising Concerns in Moscow*, „Jamestown Foundation” [online], 20 VI 2019 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://jamestown.org/mongolia-rapidly-moving-out-of-russian-world-raising-concerns-in-moscow/>>.

W XX w. będące pod sowieckimi wpływami państwo przeszło głębokie przekształcenia ustrojowe i modernizacyjne: od budowy nowoczesnych instytucji, przez rozwój administracji, edukacji i infrastruktury, po przebudowę gospodarki. Modernizacja nie była jednak procesem neutralnym dla układu sił. Stanowiła narzędzie silniejszego kotwiczenia Mongolii w sowieckiej orbicie wpływów¹². Kierunek zmian wyznaczały rozwiązania importowane z ZSRS, a modernizacja przebiegała w sposób uzależniający kluczowe sektory od zewnętrznego zaplecza – finansowego, technologicznego, ale i kadrowego¹³. Brutalnym dopełnieniem tego procesu były stalinowskie represje lat trzydziestych, które poprzez fizyczną eliminację elit duchownych i intelektualnych trwale przekształciły strukturę społeczną kraju¹⁴. Jak podkreśla tajwańska badaczka Lan Mei-hua,

[w]iele elementów modernizacji czy też okcydentalizacji wprowadzonych do Mongolii przez Związek Sowiecki doprowadziło jednocześnie do zmiany wielu tradycyjnych elementów kultury kraju silnie utożsamianych z mongolskością, tamtejszą tożsamością etniczną oraz bezpieczeństwem kulturowym Mongołów, rozumianym jako zdolność społeczeństwa do zachowania własnego języka, tradycji i symboli kulturowych w obliczu zewnętrznej presji. Najistotniejszymi zmianami kulturowymi w okresie radzieckim były: reinterpretacja historii Mongolii, szczególnie roli Czyngis-chana, zastąpienie tradycyjnego pisma alfabetem cyrylicy, zakaz praktyk religijnych i osłabienie mongolskiej tożsamości etnicznej¹⁵.

Szacuje się, że pod koniec lat osiemdziesiątych 90 proc. mieszkańców Mongolii było w stanie komunikować się w języku rosyjskim¹⁶. Ważnym elementem sowytyzacji była kontrola nad symbolami mongolskiej tożsamości – w tym nad pamięcią o Czyngis-chanie. W oficjalnej narracji

12 M. Dillon, *Mongolia...*, s. 57–120.

13 A. V. Mikhalev, *Soviet...*

14 T. Batbayar, *Stalin's Strategy in Mongolia, 1932–1936*, „Mongolian Studies” 1999, vol. 22, s. 3–5.

15 M.-h. Lan, *Cultural Survival and National Identity in Contemporary Mongolia*, [w:] *Cultural Security in Contemporary China and Mongolia*, ed. J. Ptáčková, O. Klimeš, Amsterdam University Press, Amsterdam 2025, s. 273.

16 A. V. Mikhalev, *Soviet...*, s. 181, 186.

marginalizowano go i przedstawiano jako postać feudalną, a jego kult ograniczano jako nacjonalistyczny i potencjalnie antyrosyjski. Dopiero po 1990 r. nastąpiła szybka rehabilitacja Czyngis-chana, który stał się głównym, wszechobecnym motywem mongolskiej tożsamości i kultury popularnej.

Mongolia w pozimnowojennym układzie regionalnym

Po rozpadzie ZSRS Mongolia przestała pełnić funkcję strategicznego bufora w rosyjskim myśleniu o bezpieczeństwie. Załamanie systemu sojuszniczego i koniec konfrontacyjnej logiki zimnej wojny sprawiły, że zniknęły strukturalne warunki, które nadawały Mongolii znaczenie bastionu na kierunku chińskim. Doszło do wycofania wojsk oraz sowieckich doradców, a w ślad za tym – subsydiów dla mongolskiej gospodarki. Znaczenie tego państwa dla Moskwy zaczęło zależeć przede wszystkim od bieżącej koniunktury w relacjach z Pekinem, a nie od autonomicznej wartości militarnej czy politycznej. Utraciwszy bezpośrednie znaczenie dla bezpieczeństwa Rosji i wypadłszy poza orbitę wpływów dawnego ZSRS, Mongolia znalazła się na marginesie rosyjskiej polityki zagranicznej. W latach dziewięćdziesiątych Moskwa koncentrowała się na ustabilizowaniu sytuacji wewnętrznej oraz utrzymaniu wpływów w najbliższym otoczeniu postsowieckim, co ograniczało jej zdolność do aktywnej polityki w Azji Wschodniej.

Relacje Ułan Bator z Kremlem obciążone były dziedzictwem sowieckiej dominacji, a bieżącą współpracę dodatkowo komplikowało nieuregulowane zadłużenie Mongolii wobec Rosji, na które składały się zobowiązania za projekty inwestycyjne realizowane przez Moskwę w ramach gospodarki planowej¹⁷. Transformacja demokratyczna i zmiana modelu gospodarczego otworzyły przestrzeń do derusyfikacji w wymiarze społecznym¹⁸, a także dla elastycznej strategii międzynarodowej opartej na dywersyfikacji partnerów. W tej sytuacji władze w Ułan Bator zaczęły konsekwentnie rozwijać koncepcję trzeciego sąsiada, czyli pogłębiania relacji z państwami spoza

17 O. Джагаева, *Российско-монгольские отношения на современном этапе*, „Монголоведение” 2004, № 3, s. 208.

18 Szerzej zob. P. P. Marzluf, *Language, Literacy, and Social Change in Mongolia: Traditional, Socialist, and Post-Socialist Identities*, Lexington Books, Lanham 2018.

bezpośredniego otoczenia geograficznego¹⁹. Etykietą taką w różnym czasie i kontekście oznaczano Stany Zjednoczone, Japonię, Koreę Południową, ale również Unię Europejską oraz wybrane państwa azjatyckie²⁰. Z perspektywy teorii stosunków międzynarodowych była to strategia państwa małego, polegająca na równoważeniu wpływów potężnych sąsiadów, Rosji i Chin, oraz zwiększeniu sobie pola manewru w polityce zagranicznej poprzez angażowanie partnerów zewnętrznych.

Szczególne znaczenie zyskały w niej relacje ze Stanami Zjednoczonymi. Już w latach dziewięćdziesiątych władze w Ułan Bator zainicjowały intensywny dialog polityczny i współpracę wojskową z Waszyngtonem²¹. Z czasem mongolskie siły zaczęły aktywnie uczestniczyć w misjach międzynarodowych, w tym pod egidą NATO, co wzmacniało pozycję państwa jako partnera bezpieczeństwa i zwiększało jego widoczność na arenie międzynarodowej²². Mongolia, jako stabilna demokracja między Rosją a Chinami, postrzegana była przez państwa Zachodu jako wiarygodny i przewidywalny partner polityczny. Zbliżenie z Waszyngtonem, choć nie miało charakteru sojuszniczego, pełniło funkcję strategicznego zabezpieczenia, pozwalającego wzmocnić autonomię państwa położonego między dwoma mocarstwami.

Znaczenie tej polityki rosło wraz z intensyfikacją eksploatacji złóż surowców naturalnych, co przyciągnęło zainteresowanie zagranicznych inwestorów, zwłaszcza w sektorze miedzi, węgla i złota. Mongolia zaczęła być postrzegana nie tylko jako przestrzeń buforowa między Rosją

- 19 R. Czachor, *Pomiędzy gigantami. Doktrynalne i normatywne założenia polityki zagranicznej współczesnej Mongolii*, „Studia Polityczne” 2025, t. 53, nr 4, s. 255, 261–265; <<https://doi.org/10.35757/STP.2025.53.4.10>> [dostęp: 16 II 2026].
- 20 Szerzej zob.: B. Sanallkhundev, *Third Neighbor Policy Concept in Mongolia's Geopolitics*, „The Mongolian Journal of International Affairs” 2021, vol. 22; D. Schmücking, *Search for the Third Border: Mongolian Foreign Policy between Russia and China*, [w:] „Small” States in International Politics, ed. G. Wahlers, Konrad-Adenauer-Stiftung, Berlin, January 2015; S. C. Kim, *China and Its Small Neighbors. The Political Economy of Asymmetry, Vulnerability, and Hedging*, Suny Press, New York 2023, s. 171; A. Campi, *Mongolia's...*, s. 31–50.
- 21 J. S. Addleton, *Mongolia and the United States. A Diplomatic History*, Hong Kong University Press, Hong Kong 2013, s. 61–116.
- 22 R. Helbig, *NATO-Mongolia Relations: Limited in Scope, but with Room to Grow*, NATO Defense College, Rome, 1 VI 2015 (Research Paper, 116): <<https://www.jstor.org/stable/resrep10413>> [dostęp: 16 II 2026]; C. Pultz, *The Role of Peacekeeping in Mongolia's Military Strategy: A New Paradigm for Security*, „Asia Policy” 2014, No. 17.

a Chinami, lecz także jako potencjalnie atrakcyjny partner gospodarczy, dysponujący znacznymi zasobami strategicznymi²³.

W efekcie tych procesów Mongolia przestała być wyłącznie peryferyjnym elementem rosyjskiej strefy wpływów, a zaczęła funkcjonować jako samodzielny uczestnik układu regionalnego, prowadząc politykę dywersyfikowania relacji i unikania jednoznacznego opowiadania się po stronie któregoś z mocarstw, przy równoczesnym łączeniu polityki równoważenia z selektywną współpracą (w tym elementami *bandwagoningu*, rozumianego jako strategia dostosowywania się do silniejszego państwa w celu uzyskania korzyści lub ograniczenia kosztów konfrontacji). Proces ten nie zniósł strukturalnej zależności Mongolii od trudnego środowiska międzynarodowego, ale istotnie zmienił warunki, w jakich Moskwa mogła oddziaływać na politykę Ułan Bator.

Rosnąca dominacja Chin w gospodarce Mongolii

Niespełna stulecie rosyjskiej dominacji nad Mongolią zostało przerwane na początku lat dziewięćdziesiątych, gdy rozpad ZSRS pozbawił ją głównego patrona politycznego i gospodarczego. W nowych warunkach władze w Ułan Bator podjęły się rewizji swojej polityki wobec Pekinu, stopniowo przewyżając historyczną nieufność, a miejscami wręcz wrogość, zakorzenioną zarówno w długiej historii relacji obu narodów, jak i doświadczeniach okresu rywalizacji sowiecko-chińskiej. Otwarcie granic sprawiło, że proces ten miał charakter przede wszystkim ekonomiczny.

O ile w czasie zimnej wojny Mongolia była niemal całkowicie powiązana z gospodarką sowiecką, o tyle w kolejnych dekadach kluczowym kierunkiem eksportu surowców, najważniejszym źródłem importu oraz podstawowym kanałem tranzytu stały się dla niej Chiny, co przełożyło się na strukturalną zależność gospodarki od tego partnera. Dane z 2024 r. wskazują, że na Państwo Środka przypadało ok. 62 proc. wymiany handlowej Mongolii, podczas gdy na Rosję – jedynie ok. 10 proc. Chińska dominacja jest szczególnie widoczna po stronie eksportu, aż 91,3 proc. mongolskich towarów trafia bowiem na rynek południowego sąsiada. Pochodzi

23 M. Burchard-Dziubińska, T. Myaǵmarjav, *Mongolia w pułapce obfitości zasobów naturalnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020; A. Campi, *Mongoliaś...*, s. 107–126.

stamtąd natomiast 40 proc. importu Mongolii²⁴. Ekspozycja mongolskiej gospodarki na rynek chiński ma charakter monokulturowy, co sprawia, że stabilność budżetowa kraju zależy niemal wyłącznie od popytu chińskiego sektora ciężkiego i budowlanego na węgiel oraz miedź. Pozycję Chin wzmacnia również logistyka handlu: wymianę towarową Mongolii z państwami trzecimi zdominował port w Tiencinie, marginalizując rosyjski Władywostok²⁵.

Podatność Mongolii na naciski ekonomiczne Pekinu najwyraźniej ujawniała się w momentach napięć politycznych związanych z kwestią Tybetu i statusem Dalajlamy XIV. Przykładowo po jego wizycie w Ulan Bator w listopadzie 2016 r. Chiny zastosowały restrykcje celne i logistyczne, co doprowadziło do czasowego paraliżu mongolskiego eksportu surowców²⁶.

Równoległe rosła obecność chińskiego kapitału oraz projektów infrastrukturalnych w Mongolii. Przedsiębiorstwa z Państwa Środka angażowały się przede wszystkim w sektor wydobywczy, energetyczny i transportowy, a rozwój infrastruktury kolejowej i drogowej coraz wyraźniej orientowany był na połączenia z chińskimi regionami przygranicznymi. Logika tych inwestycji w dużej mierze podporządkowana była eksportowi surowców na rynek chiński. Oznaczało to, że główne kierunki rozwoju infrastruktury i projektów gospodarczych w Mongolii w coraz większym stopniu korelowano z potrzebami chińskiej gospodarki, będącej najważniejszym odbiorcą mongolskich surowców²⁷.

Wyraźnej redukcji uległa w konsekwencji rola Rosji: z dominującego centrum decyzyjnego i gospodarczego Moskwa przekształciła się w partnera drugorzędnego, zachowującego znaczenie głównie w wybranych segmentach energetycznych i infrastrukturalnych, lecz niezdolnego do równoważenia chińskiej przewagi. Mimo utrzymywania retoryki o polityce

24 *Mongolia's Foreign Trade Surges 12.3 pct in 2024*, „Xinhua” [online], 10 I 2025 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://english.news.cn/20250110/d5b146d6436a4f5e9b8b8b4ee0ab9373/c.html>>; *Trade of Mongolia*, „GSP Hub” [online], 28 I 2026 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://gsphub.eu/country-info/Mongolia>>.

25 *Between a Rock and a Hard Place: Mongolia's Ambivalent Relations with China*, „Think China” [online], 24 XI 2021 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.thinkchina.sg/politics/between-rock-and-hard-place-mongolias-ambivalent-relations-china>>.

26 S. C. Kim, *China...*, s. 166.

27 A. Campi, *Mongolia's...*, s. 185–218; M. Rossabi, *Modern Mongolia: From Khans to Commissars to Capitalists*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 2005, s. 225–245.

trzeciego sąsiada autonomia gospodarcza Mongolii spadała, a asymetria relacji z ChRL stała się jednym z głównych czynników determinujących jej pole manewru strategicznego.

Jak zauważa Alicia Campi, amerykańska badaczka i była dyplomatka w Ułan Bator, rosnąca dominacja Chin w mongolskiej gospodarce miała także koszt społeczny: wzmagiała wśród obywateli poczucie zagrożenia etniczną i ekonomiczną kolonizacją ze strony południowego sąsiada. Uważa ona ponadto, że od początku XXI w. postępująca monopolizacja kluczowych sektorów przez chińskie podmioty sprzyjała również nieufności na poziomie elit:

Biorąc pod uwagę monopolizację gospodarki Mongolii przez Chiny od 2000 r., przedstawiciele władz obawiali się istnienia tajnej chińskiej agendy wobec Mongolii. Odnotowano wyraźny wzrost nastrojów i ataków antychińskich. Politycy wszystkich ugrupowań promowali mongolski nacjonalizm, niekiedy podszyty silną retoryką antychińską. Choć w ciągu ostatnich dwudziestu lat nie wystąpiły poważne spory graniczne między oboma państwami, a kontakty polityczne na wysokim szczeblu stawały się coraz częstsze, spuścizna historycznych konfliktów oraz rosnąca obecność Chin w mongolskiej gospodarce – od dostaw żywności po rozwój sektora wydobywczego – utrwały powszechny lęk, że Mongolia ulegnie sinizacji i utraci swój język oraz tożsamość²⁸.

Rosja nie była w stanie konkurować z dynamiką chińskiej ekspansji handlowej i inwestycyjnej, co prowadziło do stopniowego przesuwania się Ułan Bator w stronę Pekinu. W rezultacie Mongolia przestała być buforem chroniącym Rosję przed Chinami, a zaczęła funkcjonować jako przestrzeń, w której ujawniała się rosnąca asymetria potencjałów obu mocarstw. Stała się tym samym jednym z najbardziej czytelnych obok Kazachstanu przykładów pokojowej erozji rosyjskich wpływów w regionie na rzecz silniejszego partnera.

Wzrost znaczenia Chin nie przełożył się jednak na jednolite nastawienie mongolskich elit politycznych oraz społeczeństwa. Obok pragmatycznego podejścia części decydentów, którzy koncentrują się na gospodarczych korzyściach współpracy z Pekinem, utrzymywał się wyraźny nurt ostroż-

28 A. Campi, *Mongolia's...*, s. 88–89.

ności, w którym podkreślano ryzyko nadmiernego uzależnienia od jednego partnera. W rezultacie rosnąca dominacja Chin w sferze gospodarczej współistniała z polityczną ostrożnością mongolskich władz, przejawiającą się w utrzymywaniu polityki trzeciego sąsiada oraz próbach dywersyfikowania partnerów gospodarczych.

Rosja w cieniu Chin – próby odbudowy i utrzymania wpływów

W latach dziewięćdziesiątych Rosja w dużej mierze wycofała się z aktywnej polityki wobec Mongolii, koncentrując uwagę i zasoby na transformacji wewnętrznej oraz odbudowie wpływów w najbliższym otoczeniu postsowieckim. Dopiero z czasem utrata uprzywilejowanej pozycji w Ułan Bator zaczęła być postrzegana w Moskwie jako koszt strategiczny, wraz z coraz wyraźniejszym wchodzeniem Mongolii w orbitę Chin²⁹.

Po dekadzie zastoju lat dziewięćdziesiątych, wraz z objęciem prezydentury przez Władimira Putina Rosja podjęła próbę odbudowy politycznej obecności w Mongolii. W listopadzie 2000 r. nowy prezydent udał się do Ułan Bator, co było pierwszą wizytą gospodarza Kremla od 1974 r.³⁰ W przyjętej deklaracji strony potwierdziły, że nie będą uczestniczyć w skierowanych przeciwko sobie sojuszach wojskowo-politycznych, zobowiązały się nie zawierać z państwami trzecimi porozumień sprzecznych z interesami suwerenności i niezależności drugiej strony oraz zadeklarowały, że nie dopuszczą do wykorzystania swojego terytorium przez państwo trzecie do agresji lub innych działań z użyciem przemocy przeciwko partnerowi³¹. Była to próba postawienia bariery wobec polityki trzeciego sąsiada w wymiarze bezpieczeństwa – tak aby dywersyfikacja relacji Mongolii z Zachodem nie przekształciła się w trwałą obecność wojskową lub instytucjonalną państw trzecich.

29 S. Blagov, *Mongolia Drifts Away from Russia toward China*, „Jamestown Foundation” [online], 5 V 2005 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://jamestown.org/mongolia-drifts-away-from-russia-toward-china/>>.

30 В Монголии в официальной юрте проходят переговоры Путина с Багабанди, „News RU” [online], 14 XI 2000 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.newsru.com/world/14nov2000/mongolia.html>>.

31 Улан-Баторская декларация, „Президент России” [online], 13 XI 2000 [dostęp: 16 II 2026]: <<http://kremlin.ru/supplement/3217>>.

Ważnym instrumentem, który miał pomóc Moskwie odbudować wpływy w Ułan Bator, była podjęta w grudniu 2003 r. decyzja o umorzeniu 98 proc. zadłużenia państwowego Mongolii³². Krok ten zamykał jeden z najbardziej konfliktogennych elementów relacji dwustronnych po 1991 r. i służył normalizacji stosunków po dekadzie pasywności Kremla. Jednocześnie był to sygnał, że Moskwa gotowa jest ponosić koszty finansowe w zamian za odbudowę kapitału politycznego w Ułan Bator, choć skala tego gestu nie była w stanie odwrócić strukturalnych trendów gospodarczych sprzyjających Chinom.

W odróżnieniu od sytuacji sprzed stu lat Rosja nie miała ani zasobów, ani sprzyjającej koniunktury międzynarodowej, by skutecznie ograniczać chińską obecność. W rezultacie w polityce Kremla zaczęła dominować logika adaptacji i minimalizowania strat. W praktyce oznaczało to, że Rosja coraz częściej starała się współkształtować ramy swojej obecności w Mongolii w sposób niesprzeczny z interesami Chin, zabiegając przy tym o utrzymanie statusu istotnego politycznie drugiego sąsiada i partnera równoważącego, ale bez podejmowania otwartej rywalizacji z Pekinem, której nie była w stanie skutecznie udźwignąć³³.

Logika niekonfrontacyjnego równoważenia Państwa Środka wyrażała się w preferowaniu formatów trójstronnych i rozwiązań instytucjonalnych, które pozwalały Rosji zachować miejsce przy stole, a tym samym współuczestniczyć w kształtowaniu zasad współpracy, zwłaszcza infrastrukturalnej i gospodarczej. Układy tego typu nie równoważyły wpływów Pekinu, ale stanowiły narzędzie ograniczania marginalizacji Moskwy. Umożliwiały rosyjskim władzom utrzymanie widoczności politycznej i selektywnej obecności ekonomicznej w warunkach, w których bilateralna rywalizacja z Chinami byłaby z góry skazana na porażkę.

Podobną logikę można zaobserwować w rosyjskim *modus operandi* w Azji Centralnej, gdzie pomimo rosnącej ekspansji gospodarczej Chin Moskwie udało się zabezpieczyć swoje interesy strategiczne. Konkurencja obu mocarstw w tym regionie miała charakter ograniczony, a potencjalne napięcia były w znacznym stopniu minimalizowane dzięki mechanizmom

32 S. Błażov, *Mongolia...*

33 N. Lhaǵvasuren, *Russia Seeks to Restore Position in Mongolia as Most Favored Neighbor*, „Eurasianet” [online], 16 XI 2000 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://eurasianet.org/russia-seeks-to-restore-position-in-mongolia-as-most-favored-neighbor>>.

Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SZOW), zrzeszającej poza Rosją i Chinami postsowieckie państwa centralnoazjatyckie (a z czasem także inne państwa kontynentu)³⁴.

W przypadku Mongolii nie było możliwe zastosowanie analogicznego mechanizmu. Pomimo zachęt Moskwy władze w Ułan Bator nie zdecydowały się na przystąpienie do SZOW, obawiając się, że taki krok mógłby ograniczyć ich autonomię strategiczną – trudno byłoby to bowiem pogodzić z polityką trzeciego sąsiada oraz doktryną unikania wiążących zobowiązań w sferze bezpieczeństwa. Pełne członkostwo w organizacji mogłoby zostać odebrane jako sygnał geopolitycznego wyboru, czego Mongolia jako stabilna demokracja konsekwentnie unikała³⁵. Jednocześnie do 2025 r. utrzymywała status obserwatora SZOW, traktując jej szczyty jako użyteczne forum kontaktów z państwami regionu, w tym platformę rosyjsko-chińsko-mongolskich spotkań trójstronnych na najwyższym szczeblu³⁶.

Pierwsze spotkanie trzech przywódców – Władimira Putina, Xi Jinpinga oraz prezydenta Cachiagijna Elbegdordża – odbyło się w 2014 r.

- 34 Szerzej zob.: I. Torbakov, *Managing Imperial Peripheries. Russia and China in Central Asia*, [w:] *The New Great Game. China and South and Central Asia in the Era of Reform*, ed. T. Fingar, Stanford University Press, Stanford 2016, s. 259; J. Berryman, *Russia and China in the New Central Asia: The Security Agenda*, [w:] *Russia. Re-Emerging Great Power*, ed. R. E. Kanet, Palgrave Macmillan, Basingstoke-New York 2007, s. 152–172; M. Pieper, *The Making of Eurasia. Competition and Cooperation between China's Belt and Road Initiative and Russia*, I. B. Tauris, [b.m.w.] 2022; P. Krasnopolsky, *China, Russia and Central Asian Infrastructure. Fragmenting or Reformatting the Region?*, Palgrave Macmillan, Singapore 2022, s. 117–218.
- 35 Szerzej zob.: R. E. Bedeski, *Mongolia as a Modern Sovereign Nation-State*, „The Mongolian Journal of International Affairs” 2006, No. 13, s. 83–84; A. V. Rinna, *The Shanghai Cooperation Organisation and Mongolia's Quest for Security*, „Indian Journal of Asian Affairs” 2014–2015, vol. 27/28, No. 1/2; A. Dulbaa, *Interconnectivity in the Region of Eurasia: Mongolia's Presence in the SCO (Shanghai Cooperation Organization)*, „International Relations and Diplomacy” 2018, vol. 6, No. 6.
- 36 Podczas szczytu w Tiencinie w sierpniu 2025 r. organizacja zdecydowała o przekształceniu swojej struktury. Postanowiono połączyć status obserwatora oraz partnera dialogu w jedną nową kategorię – partnera SZOW. Mongolia jak dotąd (luty 2026 r.) nie zdecydowała się przyjąć tego statusu. Zob. S. Nyamjav, M. Jargalsaikhan, *Shanghai Cooperation Organization: The End of Mongolia's Observership*, „The Mongolian Journal of International Affairs” 2025, vol. 26; S. Chuluunbaatar, *Mongolia Exits SCO Observer Status, Draws Closer to China and Russia*, „The Diplomat” [online], 5 IX 2025 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://thediplomat.com/2025/09/mongolia-exits-sco-observer-status-draws-closer-to-china-and-russia>>.

na marginesie szczytu SZOW w Duszanbe. Sformułowali wówczas wspólną wizję budowy korytarza gospodarczego Chiny–Mongolia–Rosja jako elementu Inicjatywy Pasa i Szlaku, uznając go za instrument pogłębiania współpracy regionalnej w obszarach infrastruktury, handlu i energetyki. Elementami projektu miały być modernizacja Kolei Transmongolskiej oraz inwestycje w sieć rurociągową³⁷. W ocenie rosyjskiego prezydenta

naturalna bliskość geograficzna Mongolii, Rosji i Chin stwarza możliwość realizacji długofalowych projektów w dziedzinach infrastruktury, energetyki i górnictwa. Mamy o czym ze sobą rozmawiać. Uważamy za jednoznacznie ważne, zasadne i użyteczne rozpoczęcie stałego dialogu³⁸.

Jeden z najbardziej uznanych rosyjskich badaczy relacji rosyjsko-chińskich Siergiej Łuzianin wskazywał natomiast entuzjastycznie, że

ukształtowanie się trójkąta jest dziś niezwykle korzystne dla wszystkich trzech jego uczestników. Federacja Rosyjska i ChRL mogą skuteczniej powściągać aktywność państw trzecich na kierunku mongolskim, intensyfikując i koordynując swoją politykę wobec Mongolii. Dla Mongolii pojawia się realna możliwość, by w przyszłości dostarczać mongolskie produkty na rynki rosyjski i chiński bez cel i kwot. W okresie postowieckim nie myślano nawet o realizacji projektów w formie trójstronnym. [Współpraca ta] stanie się kolosalnym przełomem w relacjach trzech sąsiednich państw³⁹.

Szczególnie symptomatyczne są słowa o powściągnięciu innych aktorów, co ma być głównym argumentem na rzecz nowego formatu. Oznacza to dążenie do ograniczania zachodniej obecności w Mongolii, a więc *de facto* próbę zawężenia pola manewru Ułan Bator. W tym sensie deklarowany przełom

37 Xi Proposes to Build China-Mongolia-Russia Economic Corridor, „The State Council of the People’s Republic of China” [online], 12 IX 2014 [dostęp: 16 II 2026]: <http://english.www.gov.cn/news/photos/2014/09/25/content_281474989434179.htm>.

38 A. Panda, *Why Russia, China, & Mongolia Are Boosting Trilateral Ties*, „The Diplomat” [online], 13 IX 2014 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://thediplomat.com/2014/09/why-russia-china-mongolia-are-boosting-trilateral-ties/>>.

39 С. Г. Лузянин, *Россия – Монголия – Китай?*, „МГИМО Университет” [online], 1 IX 2014 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://mgimo.ru/about/news/experts/258849>>.

przełożyłby się raczej na koordynację rosyjsko-chińską kosztem autonomii Mongolii niż na równoprawną integrację trzech partnerów.

W praktyce Rosja szczególnie silnie akcentowała w ramach współpracy trójstronnej wątek infrastrukturalny, licząc, że przewagę konkurencyjną zapewni jej tradycyjna pozycja w sektorze kolejowym Mongolii – przede wszystkim kontrola połowy udziałów w tamtejszej kolei (UBTZ), stanowiącej kręgosłup systemu transportowego kraju. Kolej miała być narzędziem utrwalenia rosyjskiej obecności strukturalnej w Mongolii w sytuacji, gdy możliwość konkurowania z Chinami w samym sektorze wydobywczym była dla Moskwy nierealistyczna z racji ograniczeń kapitałowych i technologicznych.

Ambicje Moskwy boleśnie zderzyły się jednak z priorytetami Pekinu: w 2014 r. Chiny preforsowały, że kluczowe kolejowe połączenie eksportowe z zagłębia węglowego Tawan-Tołgoj nie zostanie wpięte w mongolską, a tym samym rosyjską sieć kolejową, ale poprowadzi bezpośrednio do chińskiej granicy, a w dodatku zostanie zbudowane w typowym dla Chin rozstawie standardowym, a nie szerokotorowym, po jakim poruszają się składy w Rosji i Mongolii. Decyzja o szerokości osi dla linii eksportowych wyłączyła więc te odcinki z mongolskiego systemu kolejowego, czyniąc z nich izolowane korytarze surowcowe zorientowane wyłącznie na rynek chiński. Spór ten stał się czytelnym symbolem przesuwania centrum ciężkości mongolskiej infrastruktury od kompatybilności z rosyjską przestrzenią transportową ku rozwiązaniom podporządkowanym bezpośredniej integracji z rynkiem i systemem logistycznym Chin⁴⁰.

Równoległe obok infrastruktury transportowej Rosja postawiła na projekt gazowy Siła Syberii 2, którego mongolski odcinek tranzytowy (Sojusz Wschód) miałby prowadzić do Chin. Dla Moskwy był to sposób na wzmocnienie pozycji kluczowego dostawcy i zdywersyfikowanie tras eksportu, dla Pekinu – na zwiększenie bezpieczeństwa dostaw, a dla Ułan Bator – na rentę tranzytową, inwestycje infrastrukturalne oraz perspektywę częściowego zgazyfikowania kraju. Projekt ten obarczony jest jednak znacznym ryzykiem politycznym i ekonomicznym, a jego realizacja była wielokrotnie opóźniana, co sprawia, że należy go traktować raczej jako potencjalny instrument współpracy niż przesądzony element regionalnej infrastruktury

40 S. C. Kim, *China...*, s. 178–179.

energetycznej. W 2025 r. strona mongolska sygnalizowała postępy w pracach przygotowawczych, m.in. w zakresie procedur środowiskowych⁴¹.

W latach 2014–2025 relacje w trójkącie Rosja–Mongolia–Chiny uległy wyraźnej intensyfikacji, czego wyrazem było siedem szczytów na poziomie głów państw. Bardzo wysoka częstotliwość tych spotkań – zwłaszcza wobec potencjału demograficznego (zaledwie 3,5 mln ludności) i rozmiaru gospodarki Mongolii – może być interpretowana jako próba trwałego wpisania Ułan Bator we współpracę Moskwy i Pekinu. W tym układzie Rosja, mimo podkreślania swojej historycznej roli w Mongolii, zaczęła pełnić w niektórych obszarach funkcję pośrednika sprzyjającego realizacji chińskich interesów surowcowych. W praktyce agenda trójstronnej współpracy koncentrowała się przede wszystkim na infrastrukturze transportowej oraz surowcowo-energetycznej. Docelowo będzie to sprzyjać przede wszystkim interesom Chin, dysponujących potężnym potencjałem handlowym i inwestycyjnym.

Zaangażowanie Rosji w formaty trójstronne nie oznaczało, że rezygnuje ona z rozwijania z Mongolią relacji bilateralnych. W Moskwie równolegle podejmowano działania mające wzmocnić pozycję państwa w Ułan Bator. Ich skuteczność częściowo wzmocniała utrzymująca się w części mongolskiego społeczeństwa nieufność wobec Chin, na tle której Rosja postrzegana jest jako partner kulturowo bliższy i bezpieczniejszy cywilizacyjnie. Postawy te współistniały jednak z pragmatyzmem elit politycznych i gospodarczych, które koncentrowały się na korzyściach płynących ze współpracy z Pekinem.

Jak zauważa Rafał Czachor, przełomowe znaczenie w stosunkach dwustronnych Mongolii i Rosji miało podpisanie 8 grudnia 2006 r. deklaracji moskiewskiej, która ustanawiała partnerstwo strategiczne obu państw, co było pierwszym tego rodzaju porozumieniem w polityce zagranicznej Mongolii⁴². Kolejnym ważnym etapem rozwijania relacji dwustronnych okazała się wizyta Władimira Putina w Mongolii we wrześniu 2019 r. w związku z obchodami osiemdziesiątej rocznicy zwycięstwa nad Japonią

41 B. Lkhaajav, *China-Mongolia-Russia Agreement on Power of Siberia 2 Could Reroute Energy Trade*, „The Diplomat” [online], 6 IX 2025 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://thediplomat.com/2025/09/china-mongolia-russia-agreement-on-power-of-siberia-2-could-reroute-energy-trade/>>.

42 R. Czachor, *Pomiędzy...*, s. 258–259.

w bitwie nad Chałchin-Goł. Jej kulminacją było podpisanie nowego traktatu o przyjaznych stosunkach i wszechstronnym partnerstwie strategicznym⁴³. Dokument podkreśla znaczenie współpracy gospodarczej, infrastrukturalnej i energetycznej, kładąc też nacisk na konsultacje w sprawach bezpieczeństwa regionalnego. W dużej mierze potwierdza jednak wcześniejsze ramy współpracy, a jego praktyczne znaczenie polega przede wszystkim na politycznym podkreśleniu strategicznego charakteru relacji rosyjsko-mongolskich.

Zarazem na poziomie deklaracji doktrynalnych przesunięciu ulegały ramy, w jakich Moskwa lokowała relacje z Ułan Bator. Sąsiada tego po raz pierwszy wyraźnie odnotowano w rosyjskiej koncepcji polityki zagranicznej w 2016 r., zapowiadając zamiar „umacniania tradycyjnie przyjaznych więzi z Mongolią”⁴⁴. W redakcji dokumentu z 2023 r. doszło jednak do istotnego przesunięcia akcentu: Mongolia pojawia się już nie tyle jako samodzielny kierunek relacji dwustronnych, ile element szerszej architektury stref rozwoju i korytarzy ekonomicznych w Eurazji, w tym korytarza ekonomicznego Rosja–Mongolia–Chiny⁴⁵. Zmiana ta dobrze oddaje ewolucję podejścia Moskwy, która coraz częściej lokuje swoje cele wobec Ułan Bator, koncentrując się na projektach kompatybilnych z agendą Pekinu. W rezultacie Mongolia stała się dla Rosji nie tyle przestrzenią rywalizacji z Chinami, ile polem adaptacji do narastającej asymetrii, na którym Moskwa zabiega przede wszystkim o utrzymanie trwałej obecności instytucjonalnej.

Mongolia, mimo demokratycznego ustroju państwa i konsekwentnie podkreślanej polityki trzeciego sąsiada, w praktyce coraz częściej traktowała

43 *Договор о дружественных отношениях и всеобъемлющем стратегическом партнерстве между Российской Федерацией и Монголией от 3 сентября 2019 года (ратифицирован Федеральным законом от 13.07.2020 № 198-ФЗ, вступил в силу 21 сентября 2020 года)*, „Официальное опубликование правовых актов” [online, dostęp: 16 II 2026]: <<http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202009210041>>.

44 *Указ Президента Российской Федерации от 30.11.2016 г. № 640 „Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации”*, „Президент России” [online, dostęp: 16 II 2026]: <<http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451>>.

45 *Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 31 марта 2023 г.)*, „Министерство иностранных дел Российской Федерации” [online], 31 III 2023 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.mid.ru/ru/detail-material-page/1860586/>>.

Rosję jako wartościowe narzędzie równoważenia rosnącej dominacji Chin – nie alternatywę gospodarczą, lecz drugi biegun, poszerzający jej pole manewru⁴⁶. Widać to w ostrożnej postawie Ułan Bator wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę (unikaniu otwartej konfrontacji z Moskwą), a także w decyzji o przyjęciu Putina w Ułan Bator we wrześniu 2024 r. pomimo obowiązywania nakazu aresztowania wydanego przez Międzynarodowy Trybunał Karny, którego Mongolia jest stroną⁴⁷. Utrzymanie intensywnego dialogu mongolskich władz z Moskwą w obliczu jej międzynarodowej izolacji po agresji na Ukrainę było dowodem, że Rosja – nie zwalczając chińskiej dominacji gospodarczej i funkcjonując w cieniu Pekinu w wymiarze ekonomicznym – zdołała w ostatnim ćwierćwieczu odbudować nieodzowne miejsce w polityce Ułan Bator jako partner strategiczny i kluczowy czynnik mongolskiej polityki równoważenia potęgi chińskiej.

Wnioski – Mongolia w cieniu asymetrii rosyjsko-chińskiej

W ciągu ostatniego stulecia Mongolia pełniła wobec Rosji zmienne funkcje: od bufora oddzielającego Syberię od Chin, przez wysunięty bastion w okresie konfrontacji sowiecko-chińskiej, po peryferyjny kierunek polityki zagranicznej po 1991 r., aż wreszcie w XXI w. stała się polem adaptacji do narastającej asymetrii rosyjsko-chińskiej. Zmiany te były przede wszystkim pochodną ewoluowania relacji między dwoma sąsiadującymi mocarstwami.

W warunkach tej asymetrii Chiny i Rosja równocześnie współpracują i konkurują o wpływy w Mongolii. Jest to jednak przede wszystkim rywalizacja ostrożna i nieostentacyjna, koncentrująca się na kwestiach gospodarczych – handlu, projektach infrastrukturalnych i pozycji ekonomicznej. Geopolityczny wymiar konkurencji pozostaje zaś na uboczu, starannie maskowany zbieżnym dążeniem do ograniczenia aktywności innych państw w Mongolii, angażujących się tam za przyzwoleniem władz w Ułan Bator w ramach polityki trzeciego sąsiada.

46 S. Radchenko, M. Jargalsaikhan, *Mongolia: Russia's Best Friend in Asia?*, [w:] *Putin's „Turn to the East” in the Xi Jinping Era*, ed. G. Rozman, G. Christoffersen, Routledge, London–New York 2024, s. 160.

47 R. Comerford, *Putin Welcomed in Mongolia despite ICC Arrest Warrant*, „BBC” [online], 3 IX 2024 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.bbc.com/news/articles/cwy527yexono>>.

Specyfikę relacji obu sąsiadów Mongolii trafnie ujął jeszcze w 2013 r. rosyjsko-brytyjski badacz Siergiej Radczenko, a kolejne lata jedynie potwierdziły jego tezę:

W świetle strategicznego partnerstwa między Moskwą a Pekinem zarówno Rosjanie, jak i Chińczycy zachowują daleko idącą ostrożność wobec wzajemnych pozycji w Mongolii; żadna ze stron nie nazywa otwarcie drugiej konkurentem. [...] W istocie rywalizacja chińsko-rosyjska ma charakter pośredni i niejawny, przypomina mniej otwartą konfrontację, a raczej walkę z cieniem [*shadow boxing*], w której każda ze stron próbuje podkopać interesy drugiej, lecz wyłącznie pośrednio. Jest niemal pewne, że Rosja przegra to starcie, po prostu dlatego, że występuje w niewłaściwej kategorii wagowej⁴⁸.

Powyższą analizę trzeba jednak zniuansować. Choć dysproporcja potencjałów Rosji i Chin będzie się pogłębiać, to nie oznacza to jednak utraty przez Moskwę roli istotnego partnera politycznego Ułan Bator. Przeciwnie, dla świadomej wzrostu przewagi Chin Mongolii Rosja stała się jedynym realnym narzędziem równoważenia tej dominacji – nie jako alternatywa gospodarcza, lecz jako czynnik, który poszerza pole manewru w polityce zagranicznej, a w dłuższej perspektywie może okazać się niezbędnym gwarantem utrzymania niezależności państwa.

W tym kontekście promowana przez Moskwę współpraca trójstronna nie stanowi mechanizmu równoważenia wpływów Chin, lecz narzędzie zarządzania i spowalniania procesu marginalizacji własnej pozycji. Format Rosja–Mongolia–Chiny pozwala Kremlowi zachować widoczność polityczną i selektywną obecność instytucjonalną, nawet jeżeli nie zmienia strukturalnej przewagi Pekinu w sferach gospodarczej i infrastrukturalnej. O ile w XX w. Mongolia była narzędziem kontrolowania przez Rosję przestrzeni między Syberią a Chinami, o tyle w XXI stuleciu staje się areną, na której widać odwrócenie ról: Rosja coraz częściej działa w warunkach narzuconych przez silniejszego partnera. W tym sensie jej adaptacja w Mongolii jest funkcją narastającej asymetrii rosyjsko-chińskiej.

48 S. Radchenko, *Sino-Russian Competition in Mongolia*, „The Asan Forum” [online], 22 XI 2013 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://theasanforum.org/sino-russian-competition-in-mongolia/>>.

Stabilność tego układu pozostaje jednak zależna od przyszłości relacji Moskwy z Pekinem. Hipotetyczny scenariusz załamania obecnego partnerstwa strategicznego obu mocarstw natychmiast przekształciłby Mongolię z pola współpracy w sferę ich bezpośredniej i destabilizującej to państwo rywalizacji.

Bibliografia

- Addleton J. S., *Mongolia and the United States. A Diplomatic History*, Hong Kong University Press, Hong Kong 2013.
- Baabar B., *Dzieje Mongolii*, Wydawnictwo Akademickie „Dialog”, Warszawa 2005.
- Batbayar T., *Stalin's Strategy in Mongolia, 1932–1936*, „Mongolian Studies” 1999, vol. 22.
- Bawden C. R., *The Modern History of Mongolia*, Routledge, London–New York 2009.
- Bazarov V. B., *Rossijskaâ politika v otnošenii Mongolii v načale XX v.*, „Vlast” 2017, № 9.
- Bedeski R. E., *Mongolia as a Modern Sovereign Nation-State*, „The Mongolian Journal of International Affairs” 2006, No. 13.
- Berryman J., *Russia and China in the New Central Asia: The Security Agenda*, [w:] *Russia. Re-Emerging Great Power*, ed. R. E. Kanet, Palgrave Macmillan, Basingstoke–New York 2007.
- Between a Rock and a Hard Place: Mongolia's Ambivalent Relations with China*, „Think China” [online], 24 XI 2021 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.thinkchina.sg/politics/between-rock-and-hard-place-mongolias-ambivalent-relations-china>>.
- Blagov S., *Mongolia Drifts Away from Russia toward China*, „Jamestown Foundation” [online], 5 V 2005 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://jamestown.org/mongolia-drifts-away-from-russia-toward-china/>>.
- Burchard-Dziubińska M., Myagmarjav T., *Mongolia w pułapce obfitości zasobów naturalnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
- Campi A., *Mongolia's Foreign Policy. Navigating a Changing World*, Lynne Rienner Publishers, Boulder 2019.
- Chuluunbaatar S., *Mongolia Exits SCO Observer Status, Draws Closer to China and Russia*, „The Diplomat” [online], 5 IX 2025 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://thediplomat.com/2025/09/mongolia-exits-sco-observer-status-draws-closer-to-china-and-russia>>.
- Comerford R., *Putin Welcomed in Mongolia despite ICC Arrest Warrant*, „BBC” [online], 3 IX 2024 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.bbc.com/news/articles/cwy527yexono>>.
- Cultural Security in Contemporary China and Mongolia*, ed. J. Ptáčková, O. Klimeš, Amsterdam University Press, Amsterdam 2025.

- Czachor R., *Pomiędzy gigantami. Doktrynalne i normatywne założenia polityki zagranicznej współczesnej Mongolii*, „Studia Polityczne” 2025, t. 53, nr 4: <<https://doi.org/10.35757/STP.2025.53.4.10>> [dostęp: 16 II 2026].
- Dillon M., *Mongolia. A Political History of the Land and Its People*, I. B. Tauris, [b.m.w.] 2020.
- Dogovor o družestvennyh otnošeníah i vseob"emlúšem strategičeskom partnerstve meždu Rossijskoj Federacii i Mongoliej ot 3 sentâbrâ 2019 goda (ratificirovan Federal'nym zakonom ot 13.07.2020 № 198-FZ, vstupil v silu 21 sentâbrâ 2020 goda)*, „Oficial'noe opublikovanie pravovyh aktov” [online, dostęp: 16 II 2026]: <<http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202009210041>>.
- Dulbaa A., *Interconnectivity in the Region of Eurasia: Mongolia's Presence in the SCO (Shanghai Cooperation Organization)*, „International Relations and Diplomacy” 2018, vol. 6, No. 6.
- Džagaeva O., *Rossijsko-mongol'skie otnošeníâ na sovremennom ètape*, „Mongolovedenie” 2004, № 3.
- Goble P., *Mongolia Rapidly Moving Out of Russian World, Raising Concerns in Moscow*, „Jamestown Foundation” [online], 20 VI 2019 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://jamestown.org/mongolia-rapidly-moving-out-of-russian-world-raising-concerns-in-moscow/>>.
- Helbig R., *NATO-Mongolia Relations: Limited in Scope, but with Room to Grow*, NATO Defense College, Rome, 1 VI 2015 (Research Paper, 116): <<https://www.jstor.org/stable/resrep10413>> [dostęp: 16 II 2026].
- Hlavacek P., Sanc D., *Mongolian Hedging Strategy*, „Journal of Asian Security and International Affairs” 2022, vol. 9, issue 2.
- Kaczmarek M., *Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order*, Routledge, London–New York 2015.
- Kim S. C., *China and Its Small Neighbors. The Political Economy of Asymmetry, Vulnerability, and Hedging*, Suny Press, New York 2023.
- Koncepcia vnešnej politiki Rossijskoj Federacii (utverždena Prezidentom Rossijskoj Federacii V. V. Putiny 31 marta 2023 g.)*, „Ministerstvo inostrannyh del Rossijskoj Federacii” [online], 31 III 2023 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.mid.ru/ru/detail-material-page/1860586/>>.
- Krasnopolsky P., *China, Russia and Central Asian Infrastructure. Fragmenting or Reformatting the Region?*, Palgrave Macmillan, Singapore 2022.
- Lan M.-h., *Cultural Survival and National Identity in Contemporary Mongolia*, [w:] *Cultural Security in Contemporary China and Mongolia*, ed. J. Ptáčková, O. Klimeš, Amsterdam University Press, Amsterdam 2025.
- Lhagvasuren N., *Russia Seeks to Restore Position in Mongolia as Most Favored Neighbor*, „Eurasianet” [online], 16 XI 2000 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://eurasianet.org/russia-seeks-to-restore-position-in-mongolia-as-most-favored-neighbor>>.
- Lkhaajav B., *China-Mongolia-Russia Agreement on Power of Siberia 2 Could Reroute Energy Trade*, „The Diplomat” [online], 6 IX 2025 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://>

- thedi diplomat.com/2025/09/china-mongolia-russia-agreement-on-power-of-siberia-2-could-reroute-energy-trade/>.
- Lo B., *Axis of Convenience. Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, Royal Institute of International Affairs, London 2008.
- Lubina M., *Niedźwiedź w cieniu smoka. Rosja-Chiny 1991–2014*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2014.
- Lukin A., *The Bear Watches the Dragon: Russia's Perceptions of China and the Evolution of Russian-Chinese Relations since the Eighteenth Century*, Routledge, Armonk 2003.
- Luzânin S. G., *Rossiâ – Mongoliâ – Kitaj?*, „MGIMO Universitet” [online], 1 IX 2014 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://mgimo.ru/about/news/experts/258849>>.
- Marzluf P. P., *Language, Literacy, and Social Change in Mongolia: Traditionalist, Socialist, and Post-Socialist Identities*, Lexington Books, Lanham 2018.
- Mikhalev A. V., *Soviet Experts in Mongolia: Between International Mission and Colonial Practices*, „Sensus Historiae” 2016, vol. 10, [No.] 1.
- Mongolia's Foreign Trade Surges 12.3 pct in 2024*, „Xinhua” [online], 10 I 2025 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://english.news.cn/20250110/d5b146d6436a4f5e9b8b8b4e0ab9373/c.html>>.
- The New Great Game. China and South and Central Asia in the Era of Reform*, ed. T. Fingar, Stanford University Press, Stanford 2016.
- Nyamjav S., Jargalsaikhan M., *Shanghai Cooperation Organization: The End of Mongolia's Observership*, „The Mongolian Journal of International Affairs” 2025, vol. 26.
- Panda A., *Why Russia, China, & Mongolia Are Boosting Trilateral Ties*, „The Diplomat” [online], 13 IX 2014 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://thedi diplomat.com/2014/09/why-russia-china-mongolia-are-boosting-trilateral-ties/>>.
- Pieper M., *The Making of Eurasia. Competition and Cooperation between China's Belt and Road Initiative and Russia*, I. B. Tauris, [b.m.w.] 2022.
- Pultz C., *The Role of Peacekeeping in Mongolia's Military Strategy: A New Paradigm for Security*, „Asia Policy” 2014, No. 17.
- Putin's „Turn to the East” in the Xi Jinping Era*, ed. G. Rozman, G. Christoffersen, Routledge, London–New York 2024.
- Radchenko S., *Sino-Russian Competition in Mongolia*, „The Asan Forum” [online], 22 XI 2013 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://theasanforum.org/sino-russian-competition-in-mongolia/>>.
- Radchenko S., Jargalsaikhan M., *Mongolia: Russia's Best Friend in Asia?*, [w:] *Putin's „Turn to the East” in the Xi Jinping Era*, ed. G. Rozman, G. Christoffersen, Routledge, London–New York 2024.
- Rinna A. V., *The Shanghai Cooperation Organisation and Mongolia's Quest for Security*, „Indian Journal of Asian Affairs” 2014–2015, vol. 27/28, No. 1/2.
- Rossabi M., *Modern Mongolia: From Khans to Commissars to Capitalists*, University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 2005.
- Russia. Re-Emerging Great Power*, ed. R. E. Kanet, Palgrave Macmillan, Basingstoke–New York 2007.

- Sanallkhundev B., *Third Neighbor Policy Concept in Mongolia's Geopolitics*, „The Mongolian Journal of International Affairs” 2021, vol. 22.
- Schmücking D., *Search for the Third Border: Mongolian Foreign Policy between Russia and China*, [w:] „Small” States in International Politics, ed. G. Wahlers, Konrad-Adenauer-Stiftung, Berlin, January 2015.
- Torbakov I., *Managing Imperial Peripheries. Russia and China in Central Asia*, [w:] *The New Great Game. China and South and Central Asia in the Era of Reform*, ed. T. Fingar, Stanford University Press, Stanford 2016.
- Trade of Mongolia*, „GSP Hub” [online], 28 I 2026 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://gsphub.eu/country-info/Mongolia>>.
- Tuya N., *Mongolia's Nuclear-Weapon-Free Status: Recognition vs. Institutionalization*, „Brookings” [online], 31 VIII 2012 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.brookings.edu/articles/mongolias-nuclear-weapon-free-status-recognition-vs-institutionalization/>>.
- Ukaz Prezidenta Rossijskoj Federacii ot 30.11.2016 g. № 640 „Ob utverždenii Konceptii vnešnej politiki Rossijskoj Federacii”*, „Prezident Rossii” [online, dostęp: 16 II 2026]: <<http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451>>.
- Ulan-Batorskaâ deklaraciâ*, „Prezident Rossii” [online], 13 XI 2000 [dostęp: 16 II 2026]: <<http://kremlin.ru/supplement/3217>>.
- V Mongolii v oficial'noj ūrte prohodât peregovory Putina s Bagabandi*, „News RU” [online], 14 XI 2000 [dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.newsru.com/world/14nov2000/mongolia.html>>.
- Wilson J. L., *Strategic Partners: Russian-Chinese Relations in the Post-Soviet Era*, Routledge, London–New York 2015.
- World Economic Outlook (October 2025)*, „International Monetary Fund” [online, dostęp: 16 II 2026]: <<https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO>>.
- Xi Proposes to Build China-Mongolia-Russia Economic Corridor*, „The State Council of the People's Republic of China” [online], 12 IX 2014 [dostęp: 16 II 2026]: <http://english.www.gov.cn/news/photos/2014/09/25/content_281474989434179.htm>.
- Yigit S., *Mongolia's Historic Relations with Its Largest Neighbour: Russia*, „Electronic Journal of Social and Strategic Studies” 2021, vol. 2, special issue 4.